הלכה · משנה תורה · מפרשים · אור שמח · ספר אהבה

אור שמח על משנה תורה, הלכות קריאת שמע

רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

אור שמח על משנה תורה, הלכות קריאת שמע

רבי מאיר שמחה הכהן מדווינסק

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/אור-שמח-על-משנה-תורה-הלכות-קריאת-שמע/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה 202611200317-v39 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה ג 4
הלכה י 7
פרק ב 7
הלכה ח 7
פרק ד 8
הלכה ח 8

פרק א

הלכה ג

ומצוה להזכיר יציאת מצרים ביום ובלילה כו'.

הארי החי בסימן ט' י' י"א האריך בדיני הזכרת יציאת מצרים ויש לפקפק על דבריו במה שהשיג על רבינו ז"ל. ודע כי חפשתי בדברי רבינו בספר המצות ולא מצאתי שימנה מצוות יציאת מצרים להזכיר בכל ימות השנה רק בליל ט"ו של ניסן דוהגדת לבנך ביום ההוא.- ומקרא דזכור יום הזה כו' הלא דבר הוא וכן בחיבורו לא הזכיר זה למצוה בפ"ע רק בהלכות ק"ש כתב כאן דמצוה להזכיר יציאת מצרים.

לכן אמינא דעיקר מצוות יציאת מצרים להזכיר מקרא דלמען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים, פשטא דקרא מירי בחודש האביב ועשית פסח ולא תאכל עליו חמץ כו' כי בחפזון יצאת כו' למען תזכור את יום צאתך וזהו או כפרש"י בחומש דע"י אכילת מצה ופסח תזכור יום צאתך כו' וכמו דצריך להזכיר מעשה עמלק ומקיים בפעם אחת לא תשכח דקרא, או דלמען תזכור היינו ע"י מצות תפילין וימים טובים שבהם אנו זוכרים יציאת מצרים, ולכך לא כתיב בלשון צווי והא דקרי לה הגמרא דאורייתא היינו דיש תקנות חכמים שאין זה רק משום משמרת וכמו נט"י וכי"ב ויש שהוא משום ענינים שנתחדשו אחרי מתן תורה, כמו קריאת מגילה וכיו"ב, ויש ענינים שהם להפקת רצון הבורא אף כי לא הטיל ולא הכביד בתורת חובה, בכ"ז כאשר ראו ראשי הכנסיה, כי זהו הפקת רצון הבורא לאופן היותר נרצה התחייבו בזה וזהו אל תבוז כי זקנה אמך כו' והנה באשר אנו רואין שהבורא יתברך הגיד בתורתו, שלתכלית זה יצאו בחיפזון ומפני זה צוה בפסח ובשאר מצות למען תזכר כו' כל ימי חייך תקנו אבותינו לזכור בפה מלא יציאת מצרים בכל יום ולהודות לו ע"ז. וזהו השלמת רצון הבורא יתברך [ועל כי"ב אמרו בירושלמי דלא מחוור] לכן מקרי דאורייתא, והחמירו בספיקו כאשר החמירו בספק דדברי קבלה לפי שיטת האחרונים [ועיין תוספות ב"ק דף פ"ט סד"ה לא מפסיד ואין כו'] ומצאנו לשון דאורייתא על ענין כזה, במסכת תענית דף כ"ח הלל דר"ח לאו דאורייתא כו' אבל הלל דחנוכה כו' כדאורייתא דמי לשון רש"י וכן פירשו תוס' בחגיגה י"ח הא דאמר במע"ק אלא אפילו חוש"מ דאורייתא דלפי שיש לו סמך מדאורייתא עיי"ש היטב וכן כתובות נ"ב הא נמי דאורייתא היא דכתיב קחו נשים כו' וכן גטין ל"ו דאורייתא הוא וכתוב בספר. ועיקרו דאמת ויציב אינו רק לברכה לק"ש וכמו דתניא בתוספתא הקורא שמע בבוקר צריך להזכיר יציאת מצרים באמת ויציב, ואם נאמר דעיקרו אינו רק משום יצ"מ א"כ לאו אורחיה דתנא לומר כן וכן איתא תמן צריך בה להזכיר קריעת ים

סוף ומכות בכורות ואיפה מצאנו זה בכתוב, ולשון צריך נקיט בתרווייהו דשניהן דרבנן [שוב ראיתי במדרש שמות רבה הקורא א"ש צריך להזכיר קריעת ים סוף ומכות בכורות באמת ויציב ואם לא הזכיר אין מחזירין אותו, אבל אם לא הזכיר יציאת מצרים מחזירין אותו וכו' ודו"ק].

ולפ"ז אתי שפיר, דבריש מי שמתו בירושלמי, מייתי אהא דפטור אבל מן התפילין קרא דלמען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך, ימים שאתה עוסק בהן בחיים ולא במתים והיינו דעיקר קרא קאי כמו דפרישית ובתפילין כתיב והיה לך אות כו' ולזכרון כו' כי כו' הוציאך ד' ממצרים ועיין רש"י שם. ולפ"ז אפשר דנשים פטורות מיציאת מצרים משום דחזינן דפטירי בעיקרא דזכר יציאת מצרים דליל ט"ו משום דהוה מצות עשה שהזמן גרמא ולא נוכל לומר דקרא למען תזכור קאי אמצה לפרש"י ונשים הואיל ואיתנהו במצה מחויבות ג"כ בזה, דלא נמסר לנו היקישים ללמוד, ועוד דבכל השנה פטורים משום דתפילין דעיקרא דדהו לזכרון יציאת מצרים, וכן ציצית פטורים ולכך גם חכמים לא חייבו אותם, וזה נכון. והא דפריך הגמרא בדף כ"א, תנן בעל קרי וכו' ואי ס"ד אמת ויציב דאורייתא לברוך לאחריו כו' פירוש כיון דחזינן דמחמיר שמואל לענין ספיקא ביציאת מצרים טפי מקריאת שמע, וכיון דחזינא דהקילו חכמים בבעל קרי לענין ק"ש אע"ג דהוי דרבנן ובספיקא דילה אינו צריך לחזור כ"ש לענין יצ"מ, ומשני דהא קא אידכר בק"ש פירוש אע"ג דצריך להזכיר יציאת מצרים וקריעת ים סוף ומכת בכורים בכ"ז עיקרא דאסמכתא לא נזכר רק ביציאת מצרים.

ובזה יבואר לן מה דקשה טובא לשינוייא דקרא ק"ש, דהא קשה להנך אמוראי דמערבא, דאע"ג דצריך להזכיר יציאת מצרים בלילה, בכ"ז לא אמרו ויאמר וכן רב אמר לא יתחיל, א"כ במשנתינו דקתני דינא דבעל קרי אטו מי לא מיירי בלילה, דקורא שמע ואינו אומר פרשת ציצית, ושוב הוה אמת ואמונה דאורייתא ואמאי לא יברך לאחריה דוגמא דברכת המזון וראיתי בשאג"א סימן י"א שעמד בזה ותירוציו דחוקים. ולפ"ז אתא שפיר, דאע"ג דהם סברו דמזכירין יציאת מצרים, מ"מ אינו רק מדרבנן ואפשר דאע"ג דבזה לא יחלוקו עליו חכמים וחבריא, דבספק חוזר, מ"מ לא הקילו חכמים לבעל קרי רק בק"ש, דהוי דאורייתא וכמו דפרישית דכל הקושיא אינו רק דאם הקילו חכמים לק"ש דעל ספק שלה אינו חוזר כ"ש על אמת ויציב, אבל הם סברי דק"ש דאורייתא, ושמואל דסובר דהוי דרבנן ואפ"ה הקילו בבעל קרי סובר דמזכירין פ' ויאמר בלילה ודו"ק.

ועוד אפשר דעיקר הזכרת יציאת מצרים דקרא סמיך עלה רק על הזכרה דיום ודרשא דכל אינו מפורש כמו הך דיום צאתך כו' ובפרט למה דפרישית דלמדו כוונת התורה

מתפילין דלהזכרת יציאת מצרים קאתי. א"כ ודאי עקרו אינו בלילה וכן כתבו תלמידי ר"י דמהאי טעמא אינו צריך להזכירו בלילה אם קרא מפלג המנחה ועיין בסימן ח' מה שהשיג ע"ז ולפמ"ש לק"מ עיי"ש. ומה שכתב רבינו ומצוה להזכיר יציאת מצרים אינו רק מדרבנן וידעתי כי הוא חדש מאד, בכ"ז הגדתי אשר עם לבבי. ויש להאריך בזה דנראה מהגמרא ורמב"ם דזמנים של יציאת מצרים הוא נכלל בזמן ק"ש וכמו שכתב, וג' פרשיות אלו הן על סדר זה היא נקראת ק"ש, וע"ז כתב כל הלכות ק"ש והזמנים ודלא כמו שכתב השאגת אריה ואין להאריך והמבין יבין. שוב ראיתי מה שכתב בגבורות ד' להמוהר"ל מפראג בפרק ב' יעוי"ש.

ומה שכתב להשיג בסימן יו"ד על תירוץ הר"ש בתוספות דף כ"א דאמת ויציב קרי לפ' ציצית ג"כ עיי"ש. עיקר השגתו דודאי כיון שקרא ב' פרשיות הראשונות ומספקא ליה אם קרא פ' ציצית, אע"ג דכבר קרא ב' הראשונות, מ"מ צריך לחזור ולקרוא כתיקונו אף אם אמר אמת ויציב, ותמך יתידותיו מהך דכתבו תלמידי ר"י על טעה בין פרק לפרק כו' דאפילו לשמואל חוזר לראש יעו"ש ובמחכה"ג אינה, דעד כאן לא שמענו מהתם רק ביודע שגמר פרשה אחת וצריך להזכיר אחרת או באמצע הפרק שהוא יודע שעומד באמצע הפרק, א"כ מאי תאמר שיתחיל לקרות עכשיו מאמצע פרק דלא מספקא, או מפרק שיודע שודאי, לא אמרו נמצא שמה שצריך עכשיו לקרוא מצד הודאי, לא קרי כתיקונו דמתחיל מאמצע או מפרק האחרון וכי"ב, אבל הכא מספקא ליה אם קרא פרשת ציצית, ואם כבר קרא הרי קרא כתיקונו, וע"ז ודאי מספק אינו צריך לחזור ולקרוא, דלא עדיף מאילו ספק לא קרא ק"ש כלל לשמואל דאינו חוזר וקורא וכן כתב הרשב"א לדידן דספק קרא שמע חוזר וקורא. א"כ צריך לחזור כל הג' פרשיות ולא אמרינן דרק פסוק ראשון חוזר וקורא משום שכיון שהוא קורא צריך לחזור ולקרות כתיקונה ומהאי טעמא פסק רבינו דקורא עם הברכות, ואפ"ה כתב הדין בספק ברך או לא אינו חוזר ומברך אלמא דעיקר הדין דהיכי דיש עליו חיוב לקרוא עוד שוב צריך לקרוא אף הספק וכתיקונו, אבל לא בספק קרא פ' ציצית - וכצ"ל בלשון תלמידי ר"י ובודאי הסופר לא דק וזה פשוט, וכן לפ"ז מה שהשיג על המג"א בסימן י"א אינו השגה, ודברי המג"א נכונים דקאי על ספק אם אמר אמת ויציב ופ' ציצית [וב' פרשיות הראשונים ודאי קרא ועיין קו"א] דשפיר כתב דלפי' הרי"צ צריך לומר אמת ויציב דאפשר שכבר תיקן לגמרי שאפשר שפרשת ציצית כבר אמר וכמו דפרישית דאף דהתחיל כבר בק"ש, מ"מ מה דהוי דרבנן ומספקא ליה בהך דרבנן לחודייהו אינו צריך לחזור ולקרות ודוקא דטעה בין פרק לפרק וכי"ב דאיכא מה דלא קרא בודאי צריך לחזור ולקרות כתיקונו ועיין

מה שכתבתי בחידושי למס' מנחות בענין ספירה דספק דהוי תועליות לודאי הוי כודאי דרבנן, וזה פרט ארוך וערוך אצלי בביאור ירושלמי דיומא דכניסה לצורך ספק של ודאי העתיד הוי כודאי ואכמ"ל ומה שהקשה על שיטת הרי"ף בסימן יו"ד דא"כ תרתי ל"ל ליתני ספק קרא שמע ואו"י או לא חוזר ואומר אמת ויציב ואינו אומר ק"ש עיי"ש. ובמחכתה"ג זהו גופיה אשמועינן דאע"ג דלא אמר אמת ויציב בודאי לא אמרינן אם איתא דקרא שמע ודאי הוה סירכיה נקיט ואתאי לאמר אמת ויציב דזה לא אמרינן ודו"ק בכ"ז.

הלכה י

הקורא ק"ש כו' קודם הנץ החמה כו' אלא א"כ היה אנוס כגון שכור כו' אינו אומר השכיבנו.

פירוש שיאמר הברכה רק שלא יאמר הפתיחה השכיבנו. הכ"מ בשם הר"מ.

ונראה להכריח כן מדמסיק הא לאו בפירוש איתמר אלא מכללא אתמר דההוא זוגא דרבנן דאישתכור כו' כדאי ר"ש לסמוך עליו בשעת הדחק, ומאי חידש אטו אם בפירוש איתמר קורא אף שלא בשעת הדחק הלא יפסיד השכיבנו ורבנן תקנו שתיים של אחריה משום שבע ביום הללתיך, ולכן פרש"י דהקורא קודם עמוד השחר אינו אומר השכיבנו וסד"א דאם בפירוש איתמר שאם לא קרא עד סמוך לעמוד השחר שבין כך ובין כך אינו אומר השכיבנו רשאי לקרות לכתחילה לאחר עמוד השחר, לכן מייתי דזה מכללא איתמר, ודווקא בשעת הדחק שהיו ישינים עד לאחר עמוד השחר הוי קורים ק"ש, אבל לכתחילה אם ניעור משנתו קודם עמוד השחר מחויב לקרותה קודם עמוד השחר בלא השכיבנו, אבל לפירוש רבינו קשה, וצ"ל דהברכה אומר רק הפתיחה לא יאמר לכן סד"א דלא איכפת לן מה שיפסיד הפתיחה ורשאי לקרותה לכתחילה אחר עמוד השחר, קמ"ל דוקא בשעת הדחק ודו"ק. ומיהו לפי מה שפירש רבינו דדוקא אנוס ניחא דבתחילה הוי ס"ד דף אם לא הוי רק שוגג כמו שתוי או שסבר שיש זמן שיכול לקרות קמ"ל דוקא אם היה אנוס רשאי לקרותה אחרי עמוד השחר ולעולם א"צ לאמר כל הברכה של השכיבנו ועיין רא"ש שפסק כן ונראה מלשון רבינו דאינו צריך להניח תפילין בעת ק"ש זו ואינו כמעיד עדות שקר דשל ערבית היא.

פרק ב

הלכה ח

וצריך להשמיע לאזנו כשהוא קורא ואם לא השמיע לאזנו יצא וצריך לדקדק באותיותיו ואם לא דקדק יצא.

בגמרא מ"ט דר' יוסי דכתיב שמע כו' ות"ק סבר שמע בכל לשון שאתה שומע, הנה המדקדק יראה דטעמא דר' יהודא דסבר שמע כמו דכתוב השמע וזה דצריך לדקדק באותיותיו, ואם לא דקדק באותיותיו אין אחר יכול לשמוע ולהבין ממנו מה מדבר, ור' יוסי סבר שמע שישמע בעצמו, ורק משום דר' טבי פוסק בשניהם להקל שאינו מעכב אם לא השמיע לאזנו וכן אם לא דקדק באותיותיה, אם כן למאי כתב שמע להורות בכל לשון שאתה שומע, ולכן דייק ות"ק ולא נקיט לישניה ור' יהודא כדנקיט בכולי סוגיא משום דר"י סבר שמע השמע לאחרים מה שאתה מוציא מפיך ודו"ק. וכזה דריש קרא דשמוע בין אחיכם לתרי גווני בסנהדרין פ"ק דף ז' ע"ש.

פרק ד

הלכה ח

כל הטמאין חייבין בק"ש כו' ועזרא וב"ד תקנו כו'.

תנן בעל קרי מהרהר בלבו ואינו מברך לא כו' פירוש ק"ש מהרהר בלבו כו' זאת אומרת הרהור כדיבור דמי כו' למה מהרהר אלא מאי יוציא בשפתיו כדאשכחן בסיני ובירושלמי אמרו תמן אמרין [פירוש בבבל אמרו] אפילו לשמוע דברי תורה אסור א"ר יודה בר טיטס ר' אחא בשם ר' אלעזר בתחילה והיו נכונים ליום השלישי אל תגשו אל אשה, פירוש כמו בסיני לא היה רק שמיעה ואפילו כן היו אסורים בלא טבילה, כן בעל קרי אסור לשמוע דברי תורה, וזה שאמרו בתלמודין כדאשכחן בסיני ששם היו שומעין ושומע כעונה, אבל הרהור אע"ג דיוצא אדם בזה ידי חובתו מ"מ מותר בעל קרי להרהר, אולם הא דאמרו תמן אמרין, יתכן דלשיטת הירושלמי עצמו אין ראיה מסיני, דשם פרק מי שמתו הלכה ג' מייתי ברייתא דאשה מברכת כו' וקטן לאביו אע"פ דקטן אינו בן חיוב, רק אם ענה אחריהם אמן יוצא בברכת קטן, ופירוש דגבי ברכה דגדול העונה אמן מהמברך משום דהוי כמסכים על הברכה, הרי אמן הוי כאילו הוציא מפיו כל הענין, רק גבי הלל צריך לקרות כל מה שהוא אומר וכן פירש בפירוש החרדים יעו"ש. וכן מצאנו גבי שבועה דענה אמן כאילו הוציא שבועה מפיו דמי יעוין סוף פ"ג דשבועות בתלמודא דילן כן סבר בירושלמי גבי ברכה דאמן הוי כאלו הוציא מפיו, ואף אם הקורא הוא אינו בן חיוב ג"כ נפיק הגדול ידי חובתו, ולפ"ז אין ראיה מסיני דבמכילתא תניא ויאמר אליהם אמר להם היו אומרין על לאו ועל הן הן לאמר שהיו אומרים על הן הן ועל לאו לאו כו' רע"ק אומר על הן הן ועל לאו הן, הרי דהיו מסכימים על כל דיבור ודיבור והוי כעונה אמן על ברכה והוי כמוציא מפיו לכן אסורים היו, אבל לשמוע דברי

תורה אימר דבעל קרי שרי, רק דבבלי סבר דאף בעונה אמן לא יצא אם שמע משאינו בן חיוב מן התורה, ולכך מוקי להך דבן מברך לאביו במחויב מדרבנן, וכן פסק רבינו בפרק א' מהלכות ברכות הלכה י"א ובפ"ה הלכה ט"ו יעו"ש. א"כ שפיר יליף מסיני, דאף לשמוע דברי תורה דבזה שומע כעונה ג"כ אסור בעל קרי משום דענו הן לא הוי כמוציא מפי עצמו, ולכן אמר תמן אמרין לשיטתן, אבל הרהור דלא אשכחן בסיני, אע"ג דיוצא אדם ידי חובתו בהרהור מותר גם בקריו וזה ברור ודוק.